

Katowice, dnia 24.11.2011r.

RPO-683190/11/XVIII/MK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym
w Krakowie – Górka Narodowa.**

1. Wstęp.

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 22 września 2011 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie – Górce Narodowej, mieszczącego się przy ul. Górka Narodowa 116 (zwanego dalej MOW, Ośrodkiem lub placówką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Wojciech Sadownik (prawnik) oraz Karolina Chyła (pedagog resocjalizacyjny). W wizytacji wziął udział także pracownik Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Katowicach – Michał Kleszcz (prawnik).

Krajowy Mechanizm Prewencji sprawdził na miejscu sposób traktowania wychowanków umieszczonych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

– przeprowadzono rozmowę z mgr Renatą Stańczyk, Dyrektorem placówki,

- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym: pokoi mieszkalnych, klas lekcyjnych, boisk, sali gimnastycznej, świetlic, sanitariatów, kuchni i stołówki, a także terenu wokół budynków;
- przeprowadzono na osobności anonimowe rozmowy z nieletnimi;
- zapoznano się z następującą dokumentacją placówki: protokołem kontroli Najwyższej Izby Kontroli z dnia 31 sierpnia 2010 r., protokołem kontroli sędziego Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 6 grudnia 2010 r., protokołem kontroli Kuratorium Oświaty w Krakowie z dnia 17 grudnia 2010 r., protokołem kontroli Okręgowego Inspektora Sanitarnego w Krakowie z dnia 5 października 2010 r.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali Dyrektorowi Ośrodka oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego dla Chłopców, Regulamin wychowanka młodzieżowego ośrodka wychowawczego, regulamin stopni uspołecznienia – faz, regulamin otrzymywania przepustek i urlopów, procedury postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży demoralizacją, procedury postępowania w przypadku zagrożenia zdrowia bądź życia w wyniku wypadku lub czynu karalnego, regulamin przyznawania kieszonkowego, procedury obowiązujące w czasie pełnienia dyżurów nauczycielskich na przerwach międzylekcyjnych, procedury przekazywania dzieci, procedury opieki nocnej, procedurę postępowania w sytuacji samowolnego opuszczenia ośrodka przez ucznia/wychowanka, procedury organizacyjne wycieczki oraz zachowania bezpieczeństwa w trakcie jej trwania, regulamin odwiedzin wychowanków przez osoby spoza ośrodka, regulamin otrzymywania przepustek i urlopów, procedury przechowywania i podawania leków, plan pracy internatu, wykaz osób zatrudnionych jako kadra pedagogiczna w MOW (wraz ze wskazaniem kwalifikacji zawodowych).

Wizytowany Ośrodek jest placówką publiczną, do której trafiają nieletni chłopcy na podstawie orzeczenia sądu. Organem prowadzącym jest Prezydent

Miasta Krakowa, zaś nadzór pedagogiczny nad Ośrodkiem sprawuje Kuratorium Oświaty w Krakowie.

Placówka przeznaczona jest dla 30 nieletnich. W dniu wizytacji w Ośrodku przebywało 18 chłopców. Jeden wychowanek przebywał w domu na zwolnieniu lekarskim, jeden znajdował się na tzw. „niepowrocie”.

Podstawową formą organizacyjną jest grupa wychowawcza, która może liczyć do 10 wychowanków. Grupą opiekuje się co najmniej dwóch wychowawców, odpowiedzialnych za jej prowadzenie oraz kierujących indywidualnym procesem resocjalizacyjnym poszczególnych wychowanków.

W dniu wizytacji, ze względu na niewielką liczbę wychowanków (18), funkcjonowały dwie grupy wychowawcze.

2. Personel.

Ośrodek zatrudnia 13 wychowawców, 12 nauczycieli, psychologa oraz pedagoga. Wszyscy wychowawcy ukończyli studia z zakresu resocjalizacji, niektórzy członkowie personelu posiadają również dodatkowe wykształcenie specjalistyczne z zakresu między innymi socjoterapii, oligofrenopedagogiki. Pracownicy MOW uczestniczą również w dodatkowych szkoleniach (przykładowo: pierwsza pomoc przedmedyczna).

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje **pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)** stanowiący, iż „Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, **a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.**

3. Warunki bytowe.

W skład ośrodka wchodzi dwa budynki, z których część pomieszczeń wykorzystywana jest również przez funkcjonujące w obrębie tego samego kompleksu zabudowań Pogotowie Opiekuńcze. Zarówno budynki szkoły jak i internatu sprawiają złe wrażenie ze względu na odpadające tynki i ogólne zaniedbanie. Krajowy Mechanizm Prewencji postuluje o znaczne dofinansowanie Ośrodka, konieczne do przeprowadzenia niezbędnych remontów.

Zabudowania otaczają tereny zielone (ogród, sad). Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt zaniedbania części terenów otaczających budynki. Jakkolwiek część terenu prezentowała się dobrze (zieleńce i kwietniki, utrzymywane w dużej mierze przy aktywnej pomocy wychowanków), tak teren otaczający budynek internatu był w dniu wizytacji w znacznym stopniu zaniedbany. Na negatywny odbiór opisanego stanu rzeczy wpłynęło również znaczne zaśmiecenie opisanego terenu – według informacji uzyskanych od Dyrektora - powstałego wskutek wyrzucania przez wychowanków śmieci z okien.

Zarówno część korytarzy, jak i niektóre pokoje nieletnich, wymagają odnowienia, zwłaszcza w zakresie odmalowania ścian.

Świetlice zostały pomalowane przez wychowanków w sposób przez nich wybrany. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził stan mebli znajdujących się w świetlicach, zwłaszcza zniszczone kanapy.

Do dyspozycji nieletnich przeznaczono sypialnie wyposażone w sposób umożliwiający odpoczynek, naukę i przechowywanie osobistych rzeczy. Pokoje, z których korzystają nieletni, mają odpowiednie oświetlenie, temperaturę oraz wentylację. Kierownictwo Ośrodka zezwala na ich indywidualne dekorowanie, przykładowo przy użyciu plakatów. W trakcie oglądu zwrócono uwagę, że uszkodzenia mebli, dokonywane przez wychowanków, nie są każdorazowo naprawiane (przykładowo szafy ubraniowe).

Okna zabezpieczono kratami. Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że służą one bezpieczeństwu wychowanków, zagrożonych ze strony nieprzychylnych im osób, które przedostają się na teren MOW. Zdaniem Mechanizmu, przed takimi zachowaniami powinny chronić wychowanków osoby zatrudnione w celu zapewnienia bezpieczeństwa w placówce. Ponadto przepisy obowiązującego prawa nie wskazują na konieczność montowania krat w placówkach takich jak MOW czy MOS. Są to placówki o charakterze otwartym, które nie powinny nasuwać skojarzeń ze środowiskiem więziennym.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż w pokojach nie umieszczono biurek w ilości odpowiedniej do liczby zamieszkujących pokój wychowanków, co w ocenie Mechanizmu, może powodować utrudnienia w odrabianiu lekcji. Dyrektor Ośrodka wskazał, iż chłopcy mogą odrabiając lekcje korzystać z pokoi wychowawców, niemniej jednak brak możliwości skorzystania z własnego biurka stanowi zdaniem KMP znaczne ograniczenie. W Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym CPT podkreśla, że [CPT/Inf (99) 12] i 30 § 29 dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – **właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych.**

Wychowankowie korzystają z kuchni i stołówki, administrowanej przez Pogotowie Opiekuńcze. Pomieszczenia te wyposażone są zgodnie z normami HACCP. Zachowana jest w nich czystość i zasady higieny. Nieletni otrzymują 3 posiłki dziennie oraz (w zależności od godzin lekcyjnych) podwieczorek lub drugie śniadanie.

Oddane do dyspozycji wychowanków łazienki wymagają, zdaniem wizytujących, częściowego odnowienia.

W protokole kontroli sanitarnej Powiatowego Państwowego Inspektora Sanitarnego w Krakowie z dnia 5 października 2010 r. nie stwierdzono uchybień.

Wychowankowie pozytywnie ocenili warunki socjalno – bytowe, nie odnotowano również uwag dotyczących braku środków sanitarnych. Kilka głosów

krytyki skierowano co do jakości i ilości otrzymywanych posiłków a także co do faktu, iż w oknach pokoi umieszczono kraty.

4. Traktowanie.

W rozmowach indywidualnych wychowankowie podkreślali, że wychowawcy i nauczyciele są do nich przyjaźnie nastawieni. Większość chłopców potrafiła wskazać osobę wśród personelu, do której ma zaufanie i może się do niej zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu.

Nie odnotowano, by wychowawca lub nauczyciel zwracał się do wychowanków w sposób wulgarny lub poniżający. Żaden z nieletnich nie zgłosił również przypadków stosowania wobec nich przemocy fizycznej. Poinformowano natomiast, iż często dochodzi do utarczek słownych lub drobnych bójek między wychowankami, które rzadko są zgłaszane personelowi placówki.

Nieletni w większości uznali, iż pobyt w Ośrodku zmienił ich na lepsze. Wszyscy stwierdzili, iż na terenie placówki czują się bezpiecznie.

5. Dyscyplinowanie.

Katalog kar i nagród, obowiązujących w Ośrodku, został zawarty w Statucie MOW oraz regulaminie Wychowanka MOW. Wychowanek oraz jego rodzice (opiekunowie prawni) mają prawo pisemnego odwołania się od decyzji do Dyrektora MOW w terminie 7 dni od udzielenia kary.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż kara określona jako „przeniesienie do innego MOW”, zgodnie z Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi, nie powinna być stosowana (Zalecenie 97: Młodociani nie mogą być przenoszeni w ramach środka dyscyplinarnego). Krajowy Mechanizm prewencji nie neguje instytucji przeniesienia do innych placówek, jednakże stoi na stanowisku, że instytucja ta nie powinna być zawarta w katalogu kar.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził, wskazany przez wychowanków, fakt stosowania odpowiedzialności zbiorowej za przewinienia poszczególnych

nieletnich. Zdaniem Mechanizmu, niedopuszczalnym jest zezwalanie do stosowania takich praktyk, w związku z czym zaleca się, aby Dyrektor Ośrodka Zbadał Ośrodka, czy takie sytuacje faktycznie mają miejsce oraz, w przypadku potwierdzenia zarzutów, reakcję polegającą na ich wyeliminowaniu i zapobieżeniu występowania w przyszłości. Zgodnie z Regułą 95.2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (Zalecenia CM/Rec(2008)11, w myśl której „kary zbiorowe, kary cielesne, karanie poprzez umieszczanie w ciemnej celi i wszelkie inne formy nieludzkiego i upokarzającego karania są zabronione”.

Mechanizm negatywnie ocenił również stosowaną, według wychowanków, praktykę wykonywania ćwiczeń fizycznych jako karę za popełnione przewinienie. Tego rodzaju kary mogą zaowocować u nieletnich wypaczeniem podejścia do kultury fizycznej i sportu, zniechęcając ich w przyszłości do prowadzenia zdrowego trybu życia.

Chłopcy, z którymi przeprowadzono rozmowy, za najsurowsze określili kary „degradacji do fazy 0”, oznaczającą ograniczenie przywilejów do przysługujących nowoprzybyłemu wychowankowi, oraz zakaz opuszczania Ośrodka.

6. Prawo do informacji.

Podczas przyjęcia do ośrodka, nieletni zostaje zapoznawany z aktami prawnymi, regulującymi działalność ośrodka. Fakt zapoznania jest potwierdzany własnoręcznym podpisem. Nieletni, z którymi przeprowadzono rozmowy, pomimo posiadanej wiedzy na temat miejsca, w którym są dostępne akty regulujące ich prawa, posiadali niewielką wiedzę na temat przysługujących im praw i obowiązków, w związku z czym za zasadne należy uznać przeprowadzenie dodatkowych pogadaniek, mających na celu zapoznanie ich ze wskazaną materią.

W trakcie oglądu wizytujący zwrócili uwagę, iż na gazetce ściennej na korytarzu umieszczono wyciąg z Konwencji o prawach dziecka. Mechanizm sugeruje podanie do wiadomości nieletnich również adresów organów ochrony

prawnej, takich jak Sąd Rodzinny, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Obywatelskich.

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym.

Zgodnie z „Regulaminem odwiedzin wychowanków przez osoby spoza ośrodka”, do odwiedzin mają prawo rodzice, opiekunowie prawni oraz bliscy krewni o ustalonym stopniu pokrewieństwa. Dyrektor Ośrodka może wyrazić zgodę na odwiedziny wychowanka przez osoby trzecie. Odwiedziny odbywają się w pokojach wychowanków. Pozytywnie należy ocenić wyodrębnienie pokoju, w którym osoby odwiedzające, przybywające z oddalonych miejscowości, mogą przenocować.

Według Dyrektora MOW, placówka nie ogranicza kontaktów z rodziną, w związku z czym nie ma wyznaczonych godzin odwiedzin. Personel nie zezwala na odwiedziny wyłącznie w przypadku podejrzenia nietrzeźwości odwiedzających.

Możliwość przeprowadzania rozmów telefonicznych uzależniona jest od fazy uspołecznienia. W fazie trzeciej umożliwia się przeprowadzanie rozmów z telefonów komórkowych, przechowywanych przez wychowawcę w depozycie, w pozostałych grupach można dzwonić do domu 3 razy w tygodniu po 3 minuty. Nie ma ograniczeń jeśli chodzi o odbieranie telefonów od rodziców ani co do możliwości poproszenia rodziców o oddzwonienie za pomocą sygnału z telefonu komórkowego.

KMP stoi na stanowisku, że wychowankowie, bez względu na posiadany stopień resocjalizacji, powinni mieć zagwarantowane równe prawo do kontaktu z rodziną.

Korespondencja nie podlega kontroli, kontrolowane są wyłącznie paczki (ze względów bezpieczeństwa). Wychowanek otwiera paczkę w obecności wychowawcy, zatrzymywane są jedynie rzeczy nielegalne (przykładowo: ukryte pieniądze).

W omawianym zakresie odnotowano jedynie pojedyncze uwagi ze strony wychowanków, dotyczące zwiększenia możliwości dostępu do telefonów komórkowych.

8.Prawo do ochrony zdrowia.

W zakresie opieki lekarskiej oraz stomatologicznej MOW korzysta z pomocy Przychodni Rejonowej w Krakowie. Konsultacje psychiatryczne przeprowadzane są w Klinice Psychiatrii dla dzieci i młodzieży w Krakowie.

Leki psychotropowe, przechowywane w zamkniętym pomieszczeniu, wydawane są przez wychowawców. Z uwagi na przedstawioną okoliczność, jak również ze względu na konieczność zapewnienia szybkiej pomocy medycznej w razie wystąpienia przypadków samouszkodzeń, Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje stałe zatrudnienie pielęgniarki.

W trakcie rozmów z wychowankami nie odnotowano uwag dotyczących opieki lekarskiej ani stomatologicznej. Chłopcy zwrócili uwagę, iż w przypadku choroby bardzo szybko otrzymują pomoc medyczną.

9.Oddziaływania kulturalno – oświatowe.

Ośrodek dysponuje salą gimnastyczną, siłownią oraz boiskami sportowymi do piłki nożnej, siatkówki i koszykówki. Na terenie MOW funkcjonują kółka zainteresowań (sportowe, dziennikarskie, kulinarne, komputerowe). Wychowankowie mają również czas na odpoczynek, który mogą wykorzystać np. na rekreację na świeżym powietrzu, korzystanie z siłowni (pod opieką wychowawców), czytanie, spotkania z kolegami, oglądanie telewizji, gry na konsolach play - station. Czas wyznaczony na ww. zajęcia mogą przeznaczyć na dodatkową naukę. Niektórzy wychowankowie stwierdzili, że nie mają dobrze zorganizowanego czasu wolnego, który przeznaczają w większości grając w gry.

Organizowane są wycieczki do kina, teatru, opery, filharmonii (w ramach programu „Kultura wokół nas”).

Wymienić należy, iż wychowankowie aktywnie uczestniczyli w programie „Cała Polska czyta dzieciom”, czytając książki młodszym dzieciom w szkołach podstawowych.

Na terenie MOW funkcjonuje biblioteka, wyposażona w 1300 woluminów. Wśród książek dużą część stanowią pozycje nowe, których treść, zdaniem KMP, jest interesująca dla nieletnich. Pozytywnie należy ocenić prowadzoną indywidualnie z nieletnimi praktykę nadrabiania zaległości w czytaniu.

Wprowadzono zasadę, że każdy z wychowanków codziennie ogląda program informacyjny „Wiadomości”.

10. Prawo do edukacji

W strukturze organizacyjnej MOW wyodrębniono Szkołę Podstawową Specjalną dla uczniów niedostosowanych społecznie, Gimnazjum Specjalne dla uczniów niedostosowanych społecznie. Obie szkoły posiadają w swej strukturze organizacyjnej także oddziały klasowe przeznaczone dla wychowanków Pogotowia Opiekuńczego w Krakowie, wychowanków Specjalistycznej Placówki Opiekuńczo – Wychowawczej „Parkowa” w Krakowie oraz wychowanków Zespołu Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych NR 5 w Krakowie.

Teren szkoły jest monitorowany. Sale lekcyjne sprawiają dobre wrażenie, wyposażono je w niezbędne pomoce naukowe.

Nieletni w rozmowach z wychowankami zgodnie stwierdzili, iż nauczyciele są chętni do pomocy w nadrabianiu zaległości – nie odnotowano uwag dotyczących ich pracy.

11. Prawo do praktyk religijnych.

MOW współpracuje z księdzem proboszczem pobliskiej parafii rzymsko – katolickiej, który między innymi przygotowuje chłopców do bierzmowania. Według informacji, uzyskanej od Dyrektora placówki, uczestnictwo w mszy

świętej nie jest obowiązkowe, jednakże jeden z nieletnich wspomniał, iż muszą w niej uczestniczyć wszyscy.

Na terenie MOW nie umieszczono nieletnich należących do innych wyznań. Przedstawiciele innych religii nie prowadzą również na terenie placówki swojej działalności.

12. Rekomendacje

Czynności przeprowadzone w trakcie wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie – Górcie Narodowej przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozwalają na stwierdzenie, iż założone cele wychowawcze Ośrodka są realizowane z zaangażowaniem oraz na właściwym poziomie.

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje:

1. przeprowadzenia remontów budynków placówki, ze szczególnym uwzględnieniem odnowienia ścian zewnętrznych oraz kontynuacji remontów wewnątrz;
2. usunięcie z katalogu kar stosowanej w placówce kary „przeniesienia do innego MOW”, zaprzestanie stosowania kar polegających na przymusowym uprawianiu ćwiczeń fizycznych oraz wyeliminowanie przypadków stosowania odpowiedzialności zbiorowej;
3. zweryfikowanie kwestii domniemanego przymusowego uczestnictwa w Mszy Świętej oraz, w przypadku potwierdzenia zarzutu, podjęcie działań mających na celu zaprzestanie tej praktyki;
4. poszerzenie katalogu dodatkowych zajęć, organizowanych dla wychowanków w czasie wolnym;
5. rezygnacja z uzależniania czasu rozmów telefonicznych z rodzinami wychowanków od poziomu resocjalizacji;
6. zatrudnienie pielęgniarki;

7. wyposażenie pokoi dla wychowanków w dodatkowe biurka;
8. systematyczne naprawy mebli w pokojach wychowanków;
9. zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
10. zorganizowanie zajęć dla wychowanków, dotyczących przysługujących im praw a także działalności instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, tj. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych, a także umieszczenie na korytarzach adresów wymienionych instytucji;
11. systematyczne sprzątanie terenu wokół budynków placówki, zwłaszcza okolic internatu.